

DELO NAŠIH ZAVODOV IN DRUŠTEV
ATTIVITÀ DEI NOSTRI ISTITUTI E DELLE
NOSTRE SOCIETÀ
ACTIVITIES BY OUR INSTITUTIONS
AND ASSOCIATIONS

Lucija Čok

ZRS KOPER V TRETJEM LETU SVOJEGA DELOVANJA

Februarja 1998 bosta minili dve leti, kar je Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije v Kopru, ustanovljeno sicer že leto dni prej, z zaposlitvijo prvih raziskovalcev in po oblikovanju prve raziskovalne skupine tudi dejansko stopilo v svet slovenskega znanstvenega preučevanja. Od tedaj do danes je na osnovah raziskovanja preteklosti Slovenske Istre razširilo svoje delovanje na širše področje humanistike in družboslovja (zgodovinski, družbeni in politični vidiki obmejnega prostora, šolstvo, kultura in šport, varovanje in urejanje prostora, kulturna dediščina in družbena ekologija) in naravoslovja (varovanje naravne dediščine in oblikovanje zaščitene naravnih območij, preučevanje klimatskih, naravoslovnih in fizično-geografskih vidikov, agrarna izraba tal in kmetijskih razvojnih potencialov).

Temeljni smoter delovanja ZRS Koper je raziskovati, spodbujati raziskovanje in širiti dosežke raziskovalnega dela v jugozahodni Sloveniji ter s tem prispevati k razvijanju intelektualnega potenciala v navedenem območju, k njegovemu povezovanju v okviru skupnega slovenskega kulturnega prostora ter potrjevanju in uveljavljanju v mednarodnem znanstveno-raziskovalnem sobesedilu.

Raziskovalno delo

Raziskovalni program ZRS Koper pokriva tako temeljno kot aplikativno raziskovanje. V okviru temeljnih raziskav: Raziskave zgodovine institucij in vsakdanjega življenja v Slovenskem primorju v povezavi z Mediteranom (B. M. Gombač), Funkcija obmejnih in etnično mešanih območij v integracijskih procesih države Slovenije - primer Slovenske Istre (M. Bufon), Dinamika političnega dogajanja, ideoloških in kulturnih premikov ter družbeno gospodarskih in etničnih sprememb na Tržaškem v 19. in 20. stoletju (J. Pirjevec) se prepoznava vpetost raziskovalnih vsebin v prostor. V raziskovalnih hipotezah so posebej poudarjeni vidiki obmejnega položaja jugozahodne Slovenije kot enega

izmed najbolj izrazitih in tipičnih slovenskih obmejnih območij, ki jim je skozi zgodovino prepletenost družbenega in kulturnega dogajanja oblikovala posebno podobo.

Tako temeljno kot aplikativno raziskovanje si prizadeva, da bi s svojimi rezultati omogočalo boljše razumevanje problemov in procesov v območju Slovenske Istre in Primorja. S tem, da jih sooča in primerja s podobnimi dogajanja v širšem mednarodnem sobesedilu, poskuša uveljavljati slovenske raziskovalne in znanstvene dosežke v svetu. Slovenija se v Evropi prepozna kot značilna obmejna država, ki je že relativno zgodaj posvečala svojo pozornost vidikom čezmejnega sodelovanja in povezovanja, vprašanjem funkcionalne integracije ter izpostavljanja širše družbene in prostorske vloge lokalnih skupnosti in manjšin.

ZRS Koper sledi tej poti tudi v svojem aplikativnem in razvojnem raziskovalnem delu s projekti: Temeljna merila in metode varstva in sonaravne rabe prostora obalne mikroregije Slovenije (P. Fister), Modeli dvojezičnega izobraževanja v osnovni šoli (L. Čok), Družbene dejavnosti v Mestni občini Koper (L. Čok), Pomoč z umetnostjo na področju zdravstva, socialnega varstva in šolstva (S. Tancig) in z več projekti s področja oljkarstva (Senzorične in nekatere kemijske značilnosti olj sorte "istrska belica"; Jod, nekateri minerali in ostanki pesticidov v oljčnih oljih Slovenske Istre (B. Butinar), Oljka v Slovenski Istri - naša kulturna dediščina (T. Levanič).

Širjenje raziskovalne dejavnosti za razvoj regije

Ker je delovanje ZRS Koper usmerjeno v razvoj intelektualnega potenciala, spodbuja interdisciplinarno raziskovalno delo ter povezuje obstoječe raziskovanje, je ustanavljanje novih raziskovalnih enot, ki naj oblikujejo svoje programe na osnovi potreb, interesov in specifičnih danosti območja, posledično ravnanje. Doslej so bile na ZRS Koper dane pobude za oblikovanje raziskovalne enote za sredozemske kulture v kmetijstvu in oljkarstvu.

Področje Slovenske Istre je eno najsevernejših področij, kjer oljka še uspeva. Znano je tudi, da je olje oljk, ki rastejo na severnem robu areala razširjenosti, kakovostnejše od južneje rastočih sort. Sorta *istrska belica* je najbolj zastopana sorta v Slovenski Istri. V zadnjem času se poleg domačih sadi na tem območju tudi precej italijanskih sort. Smotrno je čimprej raziskati razliko odpornosti, rodnosti in kakovosti olja med italijanskimi in avtohtonimi sortami. Kljub sorazmerno velikim vlaganjem družbe in posameznikov je razvoj oljkarstva prepočasen. Postaviti je treba drugačne razvojne osnove oljkarstvu kot pridelovalni dejavnosti in oljkarstvu kot prehrambeni kulturi.

Vinogradništvo in vinarstvo je na območju severne Istre ena osrednjih gospodarskih panog od rimskega

obdobja dalje. Tradicija, ugodno podnebje in bližina morja so tej dejavnosti dajale ugodne možnosti pridelovanja, trgovanja in blagovne izmenjave v bližnjih in daljnjih pokrajinah. Koprski vinorodni okoliš ima najboljše naravne pogoje med slovenskimi vinorodnimi okoliši. Med visokimi trtami severne Istre so že v srednjem veku med "črnimi vini" postavljali na prvo mesto *refošk* ali, kot so ga tudi imenovali, *veliki teran*. *Refošk* je torej avtohtona sorta, ki predstavlja del naše naravne in kulturne dediščine, z njim se Slovenska Istra lahko identificira. Še danes med pridelovalci rdečih vin koprski vinogradniki nimajo prave konkurence. V zadnjih letih so na domačih in tujih trgih kletarji Vinakoper, pa tudi nekateri zasebni vinogradniki, dokazali da s svojimi rdečimi vini enakovredno konkurirajo belim vinom. Na slovenskem in tujem trgu vina ima *refošk* posebno gospodarsko vrednost, ki bi jo bilo potrebno kot slovensko blagovno znamko tudi posebej zaščititi.

Na podlagi dokumentov razvoja mora Slovenija v letu 1998 pripraviti izhodišča za pogajanje o pridružitvi R Slovenije v EU. Nacionalni program za prevzem "Acquis communautaire", na primer, vsebuje tudi sekundarno zakonodajo olj in maščob. Ta obravnava tržni red, ki zajema oljke, oljčno olje, namizne olive in druge stranske proizvode oljk in oljčnega olja. Med usklajenimi zakoni pa je že novi Zakon o vinu, v veljavi od 1.12.1997, ki omogoča zaščito porekla in kvalitete vina. Predmet tržnega reda pa so tudi institucionalne cene, standardi kakovosti proizvodov, trgovina z državami tretjega sveta in drugo. Pomen obstoja posebne raziskovalne enote, ki bo delovala v okviru nacionalnih potreb in mednarodne povezave Slovenske Istre in Slovenije, so najprej začutile lokalne skupnosti, ki jih predstavljajo občine Koper, Izola in Piran ter oljkarji, ki se združujejo v Društvu oljkarjev Slovenske Istre (DOSI). V zadnjem času pa je to pobudo podprlo tudi društvo vinogradnikov in kletarjev. Pobudo je sprejela tudi država Slovenija, predvsem s pristopom resornih ministrstev (Ministrstva za znanost in tehnologijo ter Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) k dejavnostim priprave za ustanovitev enote za sredozemske kulture v kmetijstvu in oljkarstvu. Tudi gospodarstvo in kmetijstvo Slovenske Istre podpirata prizadevanja za njen nastanek.

Usmerjeno raziskovanje in vsebina raziskovalnih programov postavljajo ZRS Koper v posebno vlogo pri naporih za oblikovanje interdisciplinarnih, problemsko kompleksnih vsebinskih in metodoloških raziskovalnih pristopov ter za prenos teh pristopov in znanstveno-raziskovalnih dognanj na univerzitetno raven. V tej vlogi je ZRS Koper tudi sodelovalo pri organizaciji in uresničevanju podlag za nastanek in razvoj visokega šolstva na Primorskem. Glede na svoje specifične interese in možnosti je ZRS Koper soizvajalec razvojnega projekta Primorska univerza. Oblikovanje znanstveno-pedagoških programov za družboslovno-humanistično fakulteto in priprava kadrov za njihovo izvajanje

pa so za raziskovalce središča še posebno zanimivi. V povezovanju pedagoškega z znanstvenim delom so jamstva, ki omogočajo red in ploden pretok ter sodelovanje na ravni univerza - raziskovalno delo na čim večjem številu znanstveno-raziskovalnih področij, kar zagotavlja kvalitetno rast tako teoretičnega kot aplikativnega znanstveno-raziskovalnega dela. Razvoj ZRS Koper bo torej neposredno pogojeval in spodbujal sodelovanje z nastajajočim univerzitetnim središčem. Z oblikovanjem univerzitetnih programov in usposabljanjem svojih raziskovalcev in mladih raziskovalcev za pedagoško delo bo ZRS Koper doprineslo k oblikovanju razmer za nastanek univerze na Primorskem, ki bo znanstveno usmerjena, študentom bo ponujala alternativne, na regionalno specifično navezane programe, pri tem pa omogočala interdisciplinaren, mednarodno primerljiv študij.

V okviru projekta Koper 2020 - *Družbene dejavnosti* raziskovalna skupina ZRS Koper preučuje tudi lokacijske možnosti za postavitev posameznih visokošolskih središč bodoče univerze na Primorskem. Univerza je prostor kulture in znanosti ter javna funkcija. V Kopru je visoko šolstvo že del mesta, ga soustvarja in mu pripada. Integrirana mestna univerza Koper kot struktura, v katero je umeščeno visokošolsko delovanje, ponuja prostoru mesta Koper ustrezen, bivanjsko soodvisen, vendar razvojno perspektiven izziv.

Ureditev zgodovinskega jedra mesta Koper za potrebe visokega šolstva (ena fakulteta, dve ali več visokih šol, dokumentacijsko informacijski center, raziskovalni inštitut), vključevanje kulturnih ustanov v obštudijske dejavnosti (galerijska dejavnost, muzejska in arhivska ponudba, zunanje in dvoranske površine za šport), bivanjska ponudba za študentsko populacijo (spodbujanje prebivalcev mesta k investiranju v stanovanjske prostore) pomenijo za umirajoče mestno jedro možnost prenove in oživitve.

Znanstveni sestanki

V septembru 1997 je ZRS Koper v sodelovanju z Inštitutom za novejšo zgodovino, Znanstvenim inštitutom Filozofske fakultete v Ljubljani, Inštitutom za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Goriškim muzejem, Pokrajinskim muzejem v Kopru pripravilo tridnevni znanstveni sestanek "50-letnica Pariške mirovne pogodbe, nova jugoslovansko-italijanska meja in priključitev Primorske k matični državi Sloveniji". Na sestanku je sodelovalo več kot trideset zgodovinarjev, od tega je bila polovica tujih priznanih strokovnjakov iz 14 držav. Mesec dni kasneje je ZRS Koper izvedlo drugi znanstveni sestanek z naslovom "Sistemi oblasti - oblast institucij: teorija in praksa v sredozemskih deželah v novem veku". Oba sestanka sta poleg zgodovinarjev združila mednarodne ustanove in s tem omogočila pretok informacij in znanja.

Založništvo

Za učinkovito izvajanje znanstveno-raziskovalnega dela je potrebna tesna vez med raziskovanjem in informacijsko tehnologijo. Publicistični del je na vseh področjih preučevanja, še posebno pa v družboslovju in humanistiki, zaključna in najbolj odmevna, predvsem pa znanstvenemu vrednotenju najbolj izpostavljena faza. Soizdajateljska dejavnost ZRS Koper v znanstvenem publiciranju ANNALES je podprla raziskovalno delo in ponudila širši strokovni javnosti vpogled v svoje znanstvene dosežke zadnjih nekaj let. Informacijsko-dokumentacijsko delo, ki je odprto raziskovalnim in univerzitetnim potrebam, a tudi vsem drugim uporabnikom, oblikovanje sodobnih, elektronsko podprtih mednarodnih, medinstitutskih in meduniverzitetnih informacijsko-dokumentacijskih mrež je osnova za rast raziskovalne ustanove in razvoj njenega dela.

ZRS Koper je v soizdajateljstvu z Zgodovinskim društvom za Južno Primorsko v letu 1997 pripravilo in izdalo dve številki revije Annales (10. in 11. številko), prispevke znanstvenega sestanka "Razsvetljenje v Istri: Gian Rinaldo Carli med Istro, benetkami in Cesarstvom" v zbirki Acta Histriae, v Knjižnici Annales pa lepo bero del: Rastlinstvo primorskega Krasa in Istre, Travniki in pašniki M. Kaligariča, Poštna zgodovina in filatelija na Primorskem B. Morenčiča in V. Guština ter prevod Tomšičevih Šavrink v italijanščino.

Glede na predviden razvoj visokošolskih ustanov na Primorskem pa je smiselno v okviru ZRS Koper povezati v času in prostoru tako informacijsko kot obstoječo založniško dejavnost. Sodobno zasnovano delovanje informacijske tehnologije in znanstvene publicistike v

okviru istega informacijskega središča bo pokrivalo ne le potrebe raziskovanja, temveč tudi visokošolske dejavnosti. Založniška programska zasnova z utečenim delovanjem in kadrovsko zasedbo pa že lahko predstavlja zametek bodoče znanstvene in univerzitetne založbe.

Usposabljanje mladih raziskovalcev in spodbujanje mladinskega raziskovanja

Povezovanje pedagoškega z znanstvenim delom je najbolj naravno in uspešno v procesu usposabljanja mladih raziskovalcev. Mladi podiplomski študentje, ki so ob študiju še dejavno vključeni v raziskovanje pomenijo rast intelektualnega in znanstvenega potenciala prostora v katerem delujejo. ZRS Koper ima tri mlade raziskovalce, in sicer dva za področje zgodovine in enega za področje urbanizma. Dobri obete o povečanju števila razpisanih in zagotovljenih novih mest za mlade raziskovalce nam omogočajo bolj poglobljeno in temeljito načrtovanje raziskovalnih programov do leta 2004.

ZRS Koper je prevzelo tudi poroviteljstvo nad mladinskim raziskovanjem. Z regionalnim Odborom za uresničevanje nacionalnega programa "Uvajanje ljudi v znanost in tehnologijo na Obali" je v letih 1996-97 spodbujalo dejavnosti mladinskega raziskovanja, koordiniralo pripravo in vrednotenje raziskovalnih nalog ter organiziralo občinska tekmovanja v okviru projekta "Gibanje znanost mladini". V letu 1997. smo pridobili sredstva pri Ministrstvu za šolstvo za izvajanje programa za usposabljanje mentorjev mladinskega raziskovanja ter izdali eno številko Mladega glasnika ZRS Koper. V letu 1998 z delom nadaljevali in izdali drugo številko tega občila.

